Добираючи кілька типових пригод, що окреслюють надзвичайні розумові здібності мого друга Шерлока Холмса, я намагався, як міг, відшукати серед них найменш химерні, але водночас такі, що відкривали б найширше поле для його талантів. Однак, на жаль, цілком відокремити химерне від кримінального неможливо, й літописцеві залишається вибирати: чи пожертвувати подробицями, конче потрібними для його розповіді, й таким чином дати хибне враження про цю справу, чи брати ті відомості, які надає йому випадок, а не вибір. Після цього короткого вступу я перейду до своїх нотаток про дивовижний і навіть дещо жахливий ланцюг подій.

То було страшенно спекотної серпневої днини. Бейкер-стрит розжарилася, як піч, і сліпучий блиск сонця на жовтій цеглі будинку навпроти різав очі. Важко було повірити, що це ті самі стіни, що так сумно виглядали з зимового туману. Штори в нас були напівспущені, і Холмс, підібгавши ноги, лежав на канапі, читаючи й перечитуючи лист, який одержав із ранковою поштою. Щодо мене, то я за час служби в Індії звик терпіти спеку краще, ніж холод, тож тридцять три градуси не були для мене обтяжливі. Але в ранкових газетах я не знайшов нічого цікавого. Парламент роз’їхався. Люди вибиралися з міста, і я засумував за галявинами Нью-Фореста й пляжами Саутсі. Але вичерпаний банківський рахунок змусив мене зачекати з відпусткою, а щодо мого друга, то ні село, ні море анітрохи не вабили його. Йому подобалося таїтися серед п’ятьох мільйонів людей, перебираючи їхні долі, мов нитки з ляльками, і ловлячи кожну найменшу чутку чи підозру про нерозкритий злочин. Замилування природою не було серед багатьох його чеснот, і він змінював цю звичку тільки тоді, коли облишав міського лиходія і брався вистежувати його сільського колегу.

Побачивши, що Холмс надто захоплений читанням, я кинув нудну газету, вмостився глибше в кріслі й поринув у роздуми. Несподівано голос друга перервав мої думки.

— Ваша правда, Ватсоне, — сказав він. — Це найбезглуздіший спосіб розв’язувати суперечки.

— Найбезглуздіший! — вигукнув я і, зрозумівши раптом, що він угадав мою невисловлену думку, підскочив у кріслі і вражено поглянув на нього.

— Що це, Холмсе?! — скрикнув я. — Я навіть уявити собі не можу!

Він щиро засміявся з мого здивування.

— Пам’ятаєте, — мовив він, — як нещодавно, коли я прочитав вам уривок з оповідання По, де людина спостерігає за плином думок свого співрозмовника, ви ладні були вважати це за авторську вигадку. А моєму зауваженню про те, що я ввесь час роблю те саме, ви не повірили.

— Та що ви!

— Може, ви не сказали цього словами, любий Ватсоне, але порухом брів — безперечно. Отож коли я побачив, що ви кинули газету й задумалися, то радий був нагоді прочитати ваші думки і врешті втрутитися в них — на доказ того, що не відстав від вас ані на крок.

Проте мене таке пояснення не вдовольнило.

— В уривку, який ви прочитали мені, — мовив я, — людина робить свої висновки на підставі дій людини, за якою спостерігає. Як я пам’ятаю, вона спіткнулася об каміння, поглянула на зорі й таке інше. Але я спокійно сидів у кріслі, тож який ключ я міг вам дати?

— Ви несправедливі до себе. Риси обличчя дано людині як засіб для вираження думок, і ваші риси вірно вам служать.

— То ви хочете сказати, що прочитали мої думки на обличчі?

— На обличчі й передусім — в очах. Ви, мабуть, і самі не пам’ятаєте, з чого почали?

— Ні, не пригадую.

— Тоді я скажу вам. Кинувши газету, — то була перша дія, що привернула мою увагу до вас, — ви з півхвилини сиділи байдуже. Потім ваші очі зупинились на щойно оправленому портреті генерала Ґордона, і з того, як змінилося ваше лице, я зрозумів, що роздуми почалися. Але й вони не завели вас далеко. Ваші очі перекинулися на портрет Генрі Ворда Бічера, що стоїть без рами на ваших книжках. Тоді ви позирнули на стіну, й думка ваша стала очевидною. Ви подумали: якщо цей портрет оправити, то він якраз затулить порожнє місце й пасуватиме до Ґордонового портрета.

— Ви дивовижно простежили за мною! — вигукнув я.

— Досі я навряд чи міг помилитися. Аж тут ваші думки повернулися до Бічера, й ви поглянули на нього уважно, навіть пильно. Потім ви перестали щулитись, але дивились на портрет і далі, й ваше обличчя сповнилося задуми. Ви згадували випадки з Бічерової біографії. Я добре розумів, що ви при цьому не можете не думати про мету, яку він виконував за дорученням Півночі в добу Громадянської війни: я добре пам’ятаю ваше щире обурення тим, як зустріли його найнепримиренніші з наших співгромадян. Ви так обурилися, що, думаючи про Бічера, не змогли не згадати й цього. Коли за мить ви відвели очі від портрета, я припустив, що думкою ви звернулись до часів Громадянської війни, а помітивши, як стислися ваші вуста, блиснули очі, а руки вчепилися в бильця крісла, я був певен, що ви справді думаєте про хоробрість обох сторін у цій відчайдушній боротьбі. Але потім обличчя ваше знову посмутніло, ви хитнули головою. Ви міркували про страхіття війни та марні людські жертви. Ваша рука потяглася до старої рани, уста

скривилися в посмішці; я зрозумів, що недолугість такого способу розв’язання міжнародних суперечок для вас — ясна річ. Тоді я погодився з вами, що це справді безглуздо, і радий був дізнатися, що всі мої висновки правильні.

— Цілком! — мовив я. — Але признаюся, що й тепер, коли ви все пояснили, я не можу не дивуватися.

— Все це досить поверхове, любий мій Ватсоне, будьте певні. Я не став би відвертати цим вашу увагу, якби ви не висловили недовіри минулого разу. Але зараз у мене на руках невеличка загадка, яка може виявитись важчою за цю маленьку спробу читання думок. Чи помітили ви в газеті коротенький допис про дивовижний вміст посилки, надісланої поштою до міс Кушинґ, на Крос-стрит у Кройдоні?

— Ні, я такого не бачив.

— Атож! Ви його обминули. Киньте-но мені газету. Ось він, під фінансовими новинами. Зробіть-но ласку, прочитайте його вголос.

Я підняв газету, яку він повернув мені, й прочитав зазначений допис. Він називався "Страшна посилка":

"Міс Сьюзен Кушинґ, що мешкає на Крос-стрит, у Кройдоні, стала жертвою бридкого жарту — якщо не виявиться, що він має лиховісніший зміст. Учора о другій годині поштар приніс їй невеликий пакунок, загорнутий у бурий папір. Усередині була картонна коробка, повна кам’яної солі. Висипавши її, міс Кушинґ вжахнулася, побачивши два людських вуха, — схоже, нещодавно відтятих. Коробку було надіслано поштою з Белфаста минулого ранку. Імені посилача не зазначено, і справа стає тим таємничішою, що міс Кушинґ, самотня жінка п’ятдесятирічного віку, має так мало знайомих чи кореспондентів, що майже нічого не одержує поштою. Проте кілька років тому, коли вона мешкала в Пенджі, в неї наймали кімнати троє студентів-медиків, яких

вона врешті мусила випровадити через їхню галасливість і погані звички. Поліція вважає, що такий мерзенний вчинок могли скоїти ці юнаки, які мали зло на міс Кушинґ і захотіли налякати її, пославши цей сувенір з анатомічного театру. Деякої вірогідності надає цьому припущенню те, що один з цих студентів приїхав з Північної Ірландії, — з Белфаста, якщо вірити міс Кушинґ. А тим часом триває невпинне слідство, доручене містерові Лестрейду, одному з найкращих детективів нашої поліції".

— Із "Дейлі Кронікл" усе, — мовив Холмс, коли я скінчив читати. — А це від нашого друга Лестрейда. Вранці я одержав від нього лист. Ось що він пише:

"Гадаю, що ця справа буде якраз вам до смаку. Ми сподіваємось з’ясувати її до кінця, проте маємо деякі труднощі через брак матеріалу. Ми, звичайно, надіслали телеграму до поштової контори в Белфасті, але того дня було відіслано багато посилок, і про цю вони нічого не можуть сказати й не пам’ятають відправника. Коробка півфунтова, з-під паточного тютюну, й вона нічим нам не прислужилася. Припущення щодо студента-медика досі здається мені найімовірнішим, але якщо ви маєте кілька вільних годин, я був би радий побачити вас тут. Я цілий день буду або в цьому домі, або в поліційній дільниці".

Що ви скажете, Ватсоне? Чи можете ви, незважаючи на спеку, поїхати зі мною до Кройдона з надією додати цю справу до свого літопису?

— Я саме думав, за яку справу взятися б.

— Тоді все гаразд. Подзвоніть, щоб нам принесли черевики, й пошліть по кеб. Я за хвилину повернуся, лише скину халат і наповню цигарницю.

Поки ми їхали потягом, пройшов дощ, і спека в Кройдоні була не така гнітюча, як у столиці. Від’їжджаючи, Холмс послав телеграму, тож Лестрейд — як завжди, жвавий, дженджуристий і схожий на тхора, — зустрів нас на вокзалі. Через п’ять хвилин ми вже були на Крос-стрит, де мешкала міс Кушинґ.

То була довжелезна вулиця, забудована двоповерховими цегляними будинками, чистенькими й ніби трохи бундючними, з вибіленими кам’яними ґанками, де біля дверей базікали жінки в фартухах. Десь на половині вулиці Лестрейд зупинивсь і постукав у двері, які відчинила дівчинка-служниця. Міс Кушинґ сиділа у вітальні, до якої нас провели. Вона мала спокійне обличчя, великі лагідні очі й сиве волосся, що прикривало скроні. На колінах у неї лежала серветочка для крісла, а поруч стояв кошик із барвистими шовками.

— Вона в коморі, ця гидота, — сказала міс Кушинґ, коли Лестрейд увійшов. — Краще б ви зовсім її забрали.

— Я так і зроблю, міс Кушинґ. Я тримав її тут лише заради того, щоб мій друг, містер Холмс, міг поглянути на них у вашій присутності.

— Навіщо в моїй присутності, сер?

— Бо він, напевно, схоче дещо запитати у вас.

— Що тут іще питати, коли я сказала вам, що нічого про це не знаю?

— Так, так, мадам, — заспокійливо мовив Холмс. — Звичайно, вам уже надокучили з цією справою.

— Авжеж, сер. Я жінка скромна, живу сама. Ніколи ще не бачила ні свого імені в газетах, ні поліції в себе вдома. Я не дозволю, щоб цю гидоту несли сюди, містере Лестрейде. Коли хочете подивитися, йдіть собі до комори.

Маленька комора стояла в невеличкому садку за будинком. Лестрейд увійшов туди і виніс жовту картонну коробку, шматок бурого паперу й мотузок. Ми посідали на лаву біля стежки, і Холмс заходився оглядати одну за одною речі, які Лестрейд передавав йому.

— Цікавий мотузок, — зауважив мій друг, піднявши його до світла й понюхавши. — Що ви скажете про цей мотузок, Лестрейде?

— Він просмолений.

— Авжеж. Це шматок просмоленого шпагату. Ви також, безперечно, помітили, що міс Кушинґ перерізала його ножицями: це видно з двох надрізів з кожного боку. Цей факт має велике значення.

— Не розумію, що тут важливого, — мовив Лестрейд.

— Важливе те, що вузол залишився цілий, і вузол цей — непростий.

— Його дуже майстерно зав’язано. Про це я вже записав, — самовдоволено сказав Лестрейд.

— Ну, досить уже про мотузок, — мовив з усмішкою Холмс, — тепер — про обгортку. Бурий папір, що відчутно пахне кавою. Хіба ви не помітили? Це поза всяким сумнівом. Адресу написано друкованими літерами, досить невправно: "Міс С. Кушинґ, Крос-стрит, Кройдон". Написано широким пером, можливо, "рондо", і препоганим чорнилом. Слово "Кройдон" спочатку було написано через "ї", яке виправлено на "й". Отже, посилку надіслав чоловік — почерк виразно чоловічий, — не дуже освічений і незнайомий з містом Кройдоном. От і добре! Коробка жовта, півфунтова, з-під паточного тютюну, нічим не примітна, крім двох відбитків великого пальця в лівому нижньому кутку. Її наповнено кам’яною сіллю, якою користуються для зберігання шкіри та іншої сировини. Але всередині — щось справді дивовижне.

Сказавши це, він дістав обидва вуха й, поклавши собі на коліна дошку, почав уважно їх розглядати, поки ми з Лестрейдом, стоячи обабіч лави, схилилися вперед, позираючи то на цей страшний сувенір, то на замислене, суворе обличчя нашого друга. Врешті-решт він поклав їх назад і деякий час сидів у глибокій задумі.

— Ви, напевно, помітили, — сказав він насамкінець, — що це непарні вуха.

— Так, я помітив. Якщо це жарт якихось студентів-медиків, їм легко було послати і два непарні вуха, й пару.

— Саме так. Але це не жарт.

— Ви певні в цьому?

— Багато що про це свідчить. У трупи в анатомічному театрі вводять консервант. На цих вухах його немає. До того ж, вони свіжі. Їх було відтято тупим лезом: навряд чи це робив студент. І знову-таки, медик обрав би для консервування карболку чи спирт і аж ніяк не кам’яну сіль. Повторюю, що це не жарт: перед нами серйозний злочин.

Легкий холодок пробіг моїм тілом, коли я почув слова свого друга й побачив, як спохмурніло його обличчя. За цим рішучим вступом приховувався незрозумілий і невимовний страх. Лестрейд, проте, хитнув головою, як людина, переконана в чомусь тільки наполовину.

— Безперечно, дещо свідчить проти жарту, — сказав він, — але проти інших припущень ми маємо переконливіші докази. Ми знаємо, що ця жінка останні двадцять років жила дуже скромним життям як у Пенджі, так і тут. Навряд чи вона провела хоч один день не вдома. Навіщо ж тоді злочинцеві посилати їй докази своєї вини, тим паче, що вона, — якщо це не першорядна актриса, — розуміється на цій справі не більше за нас?

— Це загадка, яку ми маємо розв’язати, — відповів Холмс, — і зі свого боку я почну з припущення, що мої міркування правдиві і що скоєно було два вбивства. Одне з цих вух — жіноче, маленьке, гарних обрисів, з дірочкою від сережки; інше — чоловіче, засмагле, вицвіле і теж з дірочкою від сережки. Ці двоє, напевно, мертві, бо інакше ми б уже почули про них. Сьогодні п’ятниця. Посилку було надіслано в четвер уранці. Отже, трагедія сталася в середу чи вівторок або раніше. Якщо цих двох було вбито, хто ще, крім самого вбивці, міг надіслати міс Кушинґ пам’ятку про свій злочин? Вважатимемо, що відправник — та людина, яка нам потрібна. Але він мусив мати вагому причину послати це міс Кушинґ. Яку причину? Може, дати їй знати, що справу скінчено? Чи, може, боляче вразити її? Тоді вона повинна знати, хто це такий. Чи знає це вона? Гадаю, що навряд. А якщо знає, то нащо їй викликати поліцію? Вона могла б закопати вуха, й ніхто про це не довідався б. Так вона мала вчинити, якби хотіла покрити злочинця. А якби не бажала його покривати, то сказала би його ім’я. Ось де загадка, яку треба з’ясувати! — Він говорив швидко, високим голосом, байдуже дивлячись поверх садової огорожі, потім жваво скочив на ноги й подався до будинку.

— У мене є кілька запитань до міс Кушинґ, — сказав він.

— Якщо так, то я залишу вас, — мовив Лестрейд, — бо маю ще одну невеличку справу на руках. Гадаю, що від міс Кушинґ мені більше нічого не треба. Шукайте мене в поліційній дільниці.

— Ми зайдемо туди по дорозі на вокзал, — відказав Холмс.

За мить ми знову були у вітальні, де незворушна леді, як і раніше, спокійно вишивала серветочку. Коли ми увійшли, вона поклала її на коліна й поглянула на нас своїми щирими, допитливими блакитними очима.

— Я певна, сер, — сказала вона, — що це помилка. Посилка призначалася не мені. Я кілька разів говорила це джентльменові зі Скотленд-Ярду, але він лише кепкував з мене. В мене немає жодного ворога в світі, тож нащо комусь так жартувати зі мною?

— Я схильний до такої самої думки, міс Кушинґ, — відповів Холмс, сідаючи поруч. — Найімовірніше, здається мені… — Він замовк, і я був здивований, помітивши, що він уп’явсь очима в її профіль. Подив, а потім задоволення вмить промайнули на його бадьорому обличчі, але коли вона позирнула на нього, щоб дізнатися про причину його мовчання, він уже цілком опанував себе. Тепер і я пильно оглянув її старанно зачесане сиве волосся, охайний чіпок, маленькі позолочені сережки, спокійні риси обличчя, проте не побачив нічого, що могло б пояснити таке хвилювання мого друга.

— У мене є кілька запитань до вас…

— О, як мені набридли ці запитання! — роздратовано вигукнула міс Кушинґ.

— У вас, здається, є дві сестри.

— Звідки ви про це знаєте?

— Тільки-но я ступив до кімнати, як побачив на полиці каміна портрет трьох жінок, одна з яких, звичайно, ви самі, а інші — такі схожі на вас, що жодного сумніву бути не може.

— Так, ви вгадали. То мої сестри, Сара й Мері.

— А тут, біля мене, є інший портрет, виконаний у Ліверпулі, — вашої молодшої сестри в товаристві якогось чоловіка, судячи з одежі — корабельного служника. Як я бачу, вона тоді була незаміжня.

— Як швидко ви все помічаєте!

— Це моя робота.

— Що ж, ваша правда. Вона побралась із містером Бравнером через кілька днів після того. Коли їх сфотографували, Джім Бравнер служив на Південноамериканській лінії, але він так її кохав, що не міг перенести тривалої розлуки з нею, отож і перейшов на пароплав, що курсує між Ліверпулем та Лондоном.

— Чи не на "Переможця"?

— Ні, на "Травневий день", як я чула. Джім одного разу приїздив до мене. Це було ще до того, як він порушив обіцянку не пити; а потім завжди пив, коли бував на березі, й від першої-ліпшої чарки божеволів. Що то за лихий день був, коли в руках у нього знову з’явилася чарка! Спочатку він посварився зі мною, потім із Сарою, а тепер Мері покинула писати до нас, і ми не знаємо, що з ними сталося.

Видно було, що ця річ серйозно турбувала міс Кушинґ. Як і більшість самотніх людей, спершу вона соромилась, але насамкінець стала досить балакучою. Вона розповіла нам багато дрібниць про свого зятя-служника, а далі перейшла до своїх колишніх квартирантів — студентів-медиків і довго перелічувала всі їхні провини разом з іменами й назвами їхніх лікарень. Холмс уважно слухав усе, часом дещо перепитуючи.

— Тепер про вашу другу сестру, Сару, — мовив він. — Дивно мені, що ви не живете разом, адже ви обидві незаміжні.

— О! Якби ви знали Сарину вдачу, то не дивувалися б. Переїхавши до Кройдона, ми донедавна жили разом — місяців зо два минуло, як розлучилися. Не хочу говорити нічого поганого про свою сестру, але ця Сара завжди лізе, куди не просять, і дуже вередлива.

— То ви кажете, що вона посварилася з вашими ліверпульськими родичами?

— Так, а колись вони були найкращі друзі. Сара навіть оселилась там, щоб бути ближче до них. А тепер не може без лайки згадати Джіма Бравнера. Останні шість місяців, впродовж яких вона мешкала тут, тільки й мови було, що про його пияцтво та лихі звички. Здається мені, що він застукав якось її за плітками й сказав кілька тепленьких слів. Звідти воно й почалося.

— Дякую, міс Кушинґ, — уклонився Холмс. — То ваша сестра Сара мешкає, кажете, у Воллінґтоні, на Нью-стрит? На все добре. Пробачте, що довелось потурбувати вас у справі, до якої, як ви кажете, не маєте жодного стосунку.

Коли ми вийшли на вулицю, повз нас саме проїздив кеб, і Холмс зупинив його.

— Чи далеко до Воллінґтона? — спитав він.

— Ні, десь із милю, сер.

— От і добре. Сідайте, Ватсоне. Коваль клепле, поки тепле. Хоч справа ця проста, але має декілька повчальних подробиці. Зупиніться, хлопче, коли під’їдемо до телеграфу!

Холмс надіслав коротку телеграму і всю решту дороги сидів у кебі, насунувши капелюх на ніс, щоб уберегтися від сонця. Наш візник зупинився перед будинком, схожим на той, який ми щойно покинули. Мій друг наказав йому зачекати, але тільки-но він узявся за молоток на дверях, як вони відчинились і на порозі з’явився статечний молодий джентльмен у чорному, з начищеним до блиску циліндром у руці.

— Чи вдома міс Кушинґ? — спитав Холмс.

— Міс Сара Кушинґ дуже хвора, — відповів той. — Учора в неї з’явилися симптоми тяжкої мозкової хвороби. Як її лікар, я не можу дозволити собі пустити до неї будь-кого. Я радив би вам завітати днів через десять. — Він надів рукавички, зачинив двері й пішов вулицею.

— Що ж, не можна, то й не можна, — бадьоро сказав Холмс.

— Мабуть, вона й не змогла б, а може, й не схотіла б багато чого розповідати.

— А мені й не треба, щоб вона щось розповідала. Я лише хотів поглянути на неї. Хоча, гадаю, я вже маю все, що треба. Відвезіть нас, хлопче, до якогось пристойного готелю, де можна поснідати, а потім ми завітаємо до нашого друга Лестрейда.

Ми вдвох чудово попоїли. За сніданком Холмс розмовляв лише про скрипки і з великим запалом розповів, як він за п’ятдесят п’ять шилінгів купив у крамаря-єврея з Тотенгем-Корт-Роуд скрипку Страдиварі, варту щонайменш п’ятисот ґіней. Тоді він перейшов до Паганіні, й ми з годину просиділи за пляшкою кларету, поки він переказував мені одну за одною бувальщини про цю незвичайну людину. Минув уже полудень, і гарячий блиск сонця змінився м’яким приємним світлом, коли ми приїхали до поліційної дільниці. Лестрейд чекав нас на дверях.

— Вам телеграма, містере Холмсе, — мовив він.

— А, це відповідь! — Холмс розпечатав її, пробіг очима й сунув у кишеню. — Все гаразд, — додав він.

— Ви щось знайшли?

— Я знайшов усе!

— Що? — Лестрейд здивовано вирячився на нього. — Ви жартуєте.

— Ні, я серйозніший, ніж будь-коли в житті. Скоєно страхітливий злочин, і здається мені, що я розкрив кожну його подробицю.

— А злочинець?

Холмс накидав кілька слів на звороті своєї візитної картки і подав її Лестрейдові.

— Ось його ім’я, — сказав він. — Ви не зможете заарештувати його раніше, ніж завтра ввечері. Я хотів би, щоб моє ім’я не згадували в цій справі, бо волію, аби воно виступало лише тоді, коли розкриття злочину має певні труднощі. Ходімо, Ватсоне.

Ми подалися до вокзалу, зоставивши Лестрейда стояти й захоплено дивитися на картку, що її кинув йому Холмс.

* * *

— У цій справі, — почав Шерлок Холмс, коли ми ввечері розмовляли, закуривши сигари, в нашій кімнаті на Бейкер-стрит, — як і в розслідуваннях, описаних вами під назвами "Етюд у багряних тонах" та "Знак чотирьох", нам слід було міркувати в зворотному порядку, йдучи від наслідків до причин. Я написав Лестрейдові прохання повідомити деталі, яких нам бракує, — про них він дізнається лише після того, як візьме злочинця. А про це можна не турбуватися, бо він, хоч і зовсім не вміє думати, але вчепиться, як бульдог, коли збагне, що слід робити; ця чіпкість і привела його у верхи Скотленд-Ярду.

— То ви ще не скінчили справи? — запитав я.

— Загалом скінчив. Ми знаємо, хто скоїв цей жахливий злочин, хоч одна з жертв нам іще невідома. Звичайно, ви вже прийшли до якогось власного висновку.

— Ви, мабуть, підозрюєте цього Джіма Бравнера, служника з ліверпульського пароплава?

— О, це більш, аніж підозра!

— Але я все-таки не бачу тут нічого, хіба що якісь непевні вказівки.

— Навпаки, як на мене, тут нічого не може бути ясніше. Пройдімо ще раз головними етапами. Як ви пригадуєте, ми підійшли до справи зовсім неупереджено, що завжди дає перевагу. Ми не мали жодної версії — просто спостерігали і робили висновки з наших спостережень. Що ми побачили насамперед? Спокійну, статечну жінку, що живе без жодних таємниць, і портрет, який переконав мене в тому, що в неї є дві молодші сестри. Тоді ж мені сяйнула думка, що коробка могла бути призначена одній із них. Проте я облишив цю думку, бо вирішив, що підтвердити або заперечити її ще встигну. Далі, як ви пам’ятаєте, ми пішли в садок і побачили дивовижний вміст цієї маленької жовтої коробки.

Мотузок був такий, яким шиють вітрила на кораблях, і в нашому розсліді запахло морем. Коли я побачив, що його зав’язано морським вузлом, що посилку надіслано з порту й що чоловіче вухо має дірочку для сережки, — а це частіше трапляється серед моряків, ніж серед інших людей, — мені стало зрозуміло, що всіх акторів цієї трагедії слід шукати десь ближче до моря.

Коли ж я оглянув адресу на посилці, то помітив, що там зазначено: "Міс С. Кушинґ". Найстарша сестра теж була, звичайно, міс Кушинґ, і хоча ім’я її починалося з "С", із цієї ж літери могло починатись і ім’я однієї з двох інших. Тоді наш розслід довелося б починати спочатку, на свіжому ґрунті. Щоб з’ясувати цю обставину, я повернувся до будинку. Я вже був ладен запевнити міс Кушинґ, що тут, мабуть, сталася помилка, коли раптом, — як ви, напевно, згадали, — замовк. Річ у тім, що я побачив таке, що притьмом здивувало мене й водночас до краю звузило поле наших розшуків.

Як медик ви знаєте, Ватсоне, що немає жодної іншої частини людського тіла, яка була б такою різноманітною, як вухо. Кожне вухо зазвичай вельми своєрідне й відрізняється від усіх інших. У минулорічному "Антропологічному часописі" ви знайдете дві мої невеличкі розвідки з цього питання. Через те я оглянув вуха в коробці очима фахівця й уважно відзначив їхні анатомічні особливості. Уявіть собі мій подив, коли я, поглянувши на міс Кушинґ, зрозумів, що вухо її справді відповідає жіночому вуху, яке я тільки-но вивчав. Про збіг не могло бути й мови. Тут були така сама вкорочена раковина, такий самий широкий вигин у верхній частині, такий самий внутрішній хрящ. За всіма ознаками це було те саме вухо.

Звичайно, я одразу усвідомив величезну вагу цього спостереження. Зрозуміло, що жертва була якнайближчою родичкою леді. Я заговорив з нею про її родину, і ви пам’ятаєте, що вона одразу повідомила нам деякі найцінніші подробиці.

Насамперед, ім’я її сестри — Сара, і адреса її донедавна була та сама, тож зрозуміло, як сталася помилка й кому посилка призначалася. Далі ми почули про служника з пароплава, одруженого з третьою сестрою, й довідалися, що він деякий час був дуже близький до міс Сари, й та навіть переїхала до Ліверпуля, аби бути ближче до Бравнерів, проте згодом вони посварилися. Ця сварка перервала їхні взаємини на кілька місяців, тож якби Бравнер задумав надіслати міс Сарі посилку, то послав би її, безперечно, на стару адресу.

Тепер справа дивовижним чином почала з’ясовуватись. Ми дізналися про існування цього служника, людини запальної, пристрасної, — згадайте, як він покинув чудову, як на мене, роботу, аби бути ближче до дружини, — й до того ж гіркого п’яниці. Ми мали підстави вважати, що його дружину було вбито, й тоді ж загинув якийсь чоловік — очевидно, моряк. Причиною вбивства передусім, зрозуміло, були ревнощі. Але чому його докази мала одержати міс Сара Кушинґ? Мабуть, через те, що вона, мешкаючи в Ліверпулі, взяла певну участь у подіях, які призвели до трагедії. Зауважте, що пароплави цієї лінії заходять до Белфаста,

Дубліна й Вотерфорда, отже, якщо припустити, що злочин скоїв Бравнер і що він одразу після того сів на свій пароплав "Травневий день", то Белфаст — перше місце, звідки він міг надіслати свою жахливу посилку.

Проте на цьому етапі можливий був інший розв’язок, і я, хоч і вважав його малоймовірним, вирішив перевірити себе, перш ніж посуватися далі. Містера й місіс Бравнер міг убити якийсь невдаха-коханець, і одне з вух належить її чоловікові. Проти цієї думки знайшлося багато серйозних заперечень, однак вона була цілком вірогідна. Я надіслав телеграму до свого друга Елґара з ліверпульської поліції, в якій спитав, чи вдома місіс Бравнер і чи відплив містер Бравнер на "Травневому дні". Тоді ми поїхали до Воллінґтона відвідати міс Сару.

Насамперед мені цікаво було придивитися, чи повторюється в неї родинне вухо. До того ж, звичайно, вона могла надати нам дуже цінні відомості, але навряд чи схотіла б, на моє переконання. Вона мала знати про те, що сталося напередодні, бо про це гомонів увесь Кройдон, і лише їй було зрозуміло, кому призначалася посилка. Якби вона хотіла допомогти правосуддю, то, напевно, зв’язалася б уже з поліцією. Будь-що треба було побачитися з нею, й ми поїхали. Ми дізналися, що звістка про надходження посилки — її хвороба почалася саме з тієї миті — так вразила жінку, що спричинила нервову гарячку. Таким чином з’ясувалося, що вона зрозуміла, що означає ця посилка, але так само було ясно й те, що нам слід трохи зачекати, перш ніж вона зможе стати нам у пригоді.

Проте ми обійшлися без її допомоги. Відповідь з Ліверпуля чекала на нас у поліційній дільниці, куди я просив Елґара переслати її. Ніщо не могло бути переконливішим. Будинок місіс Бравнер понад три дні стояв замкнений, і сусіди гадали, що вона поїхала на південь, у гості до родичів. У пароплавстві з’ясували, що Бравнер одплив на "Травневому дні", і я вирахував, що на Темзі він з’явиться наступного вечора. Коли він прибуде, його зустріне недоумкуватий, але рішучий Лестрейд, і я не маю сумніву, що ми дізнаємось про решту подробиць.

Шерлок Холмс не помилився в своєму очікуванні. Двома днями пізніше він одержав грубий конверт із коротким листом від детектива й друкованим на машинці документом обсягом у кілька великих аркушів паперу.

— Лестрейд упіймав його. Все гаразд, — мовив Холмс, поглянувши на мене. — Вам, певно, буде цікаво послухати, що він пише.

"Дорогий містере Холмсе!

Згідно з планом, який ми склали заради перевірки наших припущень (яке чудове це "ми", Ватсоне, хіба ні?), я вирушив учора о шостій годині вечора до Альбертського доку й ступив на борт пароплава "Травневий день", що ходить на лінії Ліверпуль — Дублін — Лондон і належить Пароплавній поштовій компанії. Розпитавши, що треба, я довідався, що служник на ім’я Джеймс Бравнер перебуває на судні і під час рейсу поводився так дивно, що капітан мусив звільнити його від обов’язків. Зійшовши вниз, я побачив, що він, обхопивши голову руками, сидить на скрині й похитується. Це здоровий, дужий хлопець, чисто поголений і смаглявий, — схожий на Олдріджа, що допомагав нам у справі з фальшивою пральнею. Бравнер підхопився, коли почув, що мені треба, і я підніс до уст свисток, щоб покликати з-за дверей хлопців з річкової поліції, проте, на мій погляд, він був такий знесилений, що без жодного спротиву дозволив одягти на себе наручники. Ми відрядили його до дільничної в’язниці й прихопили з собою скриню, сподіваючися знайти в ній ще якісь докази; але, крім великого гострого ножа, який має багато хто з моряків, не знайшли нічого, що було б нам винагородою за наші клопоти. Проте виявилося, що нам не потрібні жодні докази, бо він, коли його привели до інспектора, волів дати свідчення, які записав наш стенографіст. Ми віддрукували три примірники, один з яких я надсилаю вам. Справа виявилась, як я й гадав, дуже простою, проте я вельми вдячний вам за Вашу допомогу в розсліді. З сердечним привітом, щиро ваш

Дж. Лестрейд".

— Еге ж! Розслід справді був дуже простий, — зауважив Холмс, — але навряд чи Лестрейдові здавалося так спочатку, коли він звернувся до нас. Отож погляньмо краще, що каже сам Джім Бравнер. Ось свідчення, що він їх подав інспекторові Монтґомері з шедвельської поліційної дільниці, — на щастя, їх застенографовано.

* * *

"Чи маю я що сказати? Авжеж, багато чого. Все чистісінько розповім. Можете повісити мене чи відпустити, — мені байдуже, що ви вчините. Кажу вам, що я відтоді ані на хвилину не можу заснути; якщо й засну тепер, то хіба навіки. Буває, бачу перед собою його лице, але частіше — її. Щоразу так. Він дивиться понуро, люто, а вона — з таким подивом на обличчі. О, бідолашна овечка, як їй було не здивуватися, коли вона побачила смерть в очах, що досі дивились на неї тільки з любов’ю!

Та все це Сарина вина, і нехай прокляття згубленого чоловіка впаде на неї, й закипить кров у її жилах! Ні, я не хочу виправдовуватись. Так, я знову почав пити, справжнісінькою звірюкою став. Але Мері пробачила б мені; вона линула до мене, як линва до блока, якби Сара не переступила наш поріг. Адже Сара Кушинґ кохала мене — отож-бо й воно, кохала, поки її любов не обернулась на отруйну ненависть, коли вона дізналася, що один слід моєї дружини важить для мене більше за все Сарине тіло й душу.

Їх було троє сестер. Найстарша — просто добра жінка, середня — чорт, а молодша — ангел. Сарі було тридцять три, а Мері — двадцять дев’ять, коли я одружився. Ми зажили разом і щасливі були кожного дня, і на весь Ліверпуль не було жінки, кращої за мою Мері. А потім ми запросили Сару на тиждень, і тиждень перетворився на місяць, і так — місяць за місяцем, поки вона зовсім не оселилася в нас.

Я тоді був непитущий, ми відкладали трохи грошей і жили собі, мов у раю. Боже мій, хто б міг подумати, що скоїться отаке? Кому це могло спасти на думку?

Я звичайно приїздив наприкінці тижня додому, а часом, коли пароплав довго вантажили, мав цілий вільний тиждень, тож частенько бачив свою зовицю Сару. Вона була гарна, ставна жінка, чорнява, моторна й запальна, з гордо піднесеною головою, а в очах її палахкотів вогонь, мов від кресала. Але я навіть і не думав про неї, коли маленька Мері була зі мною, Богом присягаюся!

Часом мені здавалося, що Сара любить сидіти зі мною вдвох або витягати мене на прогулянку з собою, та я на це не зважав. Аж одного вечора я прозрів. Я саме повернувся з пароплава; дружини не було, але Сара сиділа вдома. "Де Мері?" — спитав я. "Пішла платити за якимось рахунком". Я став нетерпляче походжати по кімнаті. "Джіме, невже ти й на п’ять хвилин не можеш бути щасливим без Мері? — спитала вона. — Кепські справи, коли моє товариство не тішить тебе й на такий короткий час". — "Та годі вже, сестричко", — відповів я, ласкаво подавши їй руку, але вона вхопила її обома руками, гарячими, немов у лихоманці. Я поглянув їй в очі і все там прочитав. Говорити їй не було потреби, та й мені теж. Я спохмурнів і висмикнув руку. Тоді вона мовчки постояла поряд зі мною, потім підняла руку й поплескала мене по плечу. "Вірний старий Джім!" — мовила вона, зловтішно хихочучи, й вибігла з кімнати.

Відтоді Сара зненавиділа мене всім серцем і душею, а вона така жінка, що вміє ненавидіти. Дурень я був, що дозволив їй залишитися в нас, — п’яний дурень, але я ні слова не сказав Мері, бо знав, як це її засмутить. І все було майже як раніше, але невдовзі я став помічати, що Мері неначе перемінилась. Вона завжди була така довірлива, простодушна, а тепер стала якась дивна, підозрілива, все випитувала, де я буваю, і що роблю, і звідки листи дістаю, і що в кишені маю, і тисячу всіляких інших дурниць. Щодня вона ставала дивакуватішою, роздратованішою, і ми без кінця сварилися здуру. Я не знав, що й чинити. Сара тепер сторонилась мене, але з Мері вони були

нерозлийвода. Тепер уже я розумію, що вона намовляла й під’юджувала мою дружину проти мене, але тоді я був сліпий, мов кріт, і нічого второпати не міг. Потім я знову запив, але цього б не було, якби Мері зосталася колишньою. Проте тепер у неї була причина мене бридитись, і провалля між нами все ширшало й ширшало. А потім з’явився цей Алек Ферберн і світ обернувся на пекло.

Спершу він прийшов у мій дім до Сари, але невдовзі почав ходити вже до нас: адже він умів привертати до себе людей і всюди заводив друзів. Хвацький був цей кучерявий чолов’яга, балакучий, спритний, об’їздив півсвіту й цікаво розповідав, що де бачив. Атож, у компанії то був свій хлопець і як для моряка на диво поштивий: певно, колись стовбичив більше на містку, ніж на баку. Впродовж місяця він щодня забігав до нас, і жодного разу мені не спало на думку, що ця поштивість може накоїти біди. Але врешті дещо здалося мені підозрілим, і з того дня я вже не знав спокою.

То була звичайнісінька дрібниця. Я несподівано увійшов до вітальні й, переступаючи поріг, побачив радість на обличчі моєї дружини. Але коли вона помітила, хто йде, то розчаровано відвернулася. Цього було мені задосить. Лише з Алеком Ферберном могла вона сплутати мої кроки. Попався б він мені тоді, я його вбив би, бо завжди не тямлю себе, коли лютую. Мері побачила той пекельний вогонь у моїх очах, кинулася до мене, схопила за рукав і скрикнула: "Ні, Джіме, ні!" — "Де Сара?" — спитав я. "В кухні", — відповіла вона. "Саро, — мовив я, входячи туди, — щоб і духу цього Ферберна тут більш не було". — "Чому?" — спитала вона. "Бо я так хочу". — "Отакої! — мовила вона. — Якщо мої друзі не пасують до твого дому, то, може, я теж не пасую?" — "Роби, що хочеш, — сказав я, — але якщо Ферберн ще поткнеться сюди, я надішлю тобі його вухо в подарунок". Гадаю, вона злякалася мого обличчя, бо не відповіла ані слова й того самого вечора виїхала.

Не знаю, чи просто зі злоби ця жінка все це виробляла, чи хотіла посварити мене з дружиною, підбивши її на зраду. Хоч би як там було, вона найняла будинок за дві вулиці од нас і почала здавати кімнати

морякам. Ферберн там оселився, й Мері ходила туди на чай до сестри й до нього. Як часто вона бувала там, я не знаю, але одного разу вислідив її; коли я вдирався до дверей, Ферберн утік, як підлий боягуз, перестрибнувши мур у садку. Я пригрозив дружині, що вб’ю його, коли знову здибаю її з ним, і повів додому, а вона схлипувала, тремтіла й була біла, як папір. Між нами вже не залишилося й сліду кохання. Я знав, що вона ненавидить і боїться мене; а коли від цієї думки брався до чарки, вона ще більш ненавиділа мене.

Тим часом Сара побачила, що в Ліверпулі їй не прожити, й повернулася, як я зрозумів, до своєї сестри в Кройдон, а в нас удома все тривало, як раніше. Аж ось надійшов останній тиждень, коли сталася вся ця біда.

Було це так. Ми вийшли на "Травневому дні" в семиденний рейс, але велика бочка з вантажем відв’язалася й пробила перегородку, тож довелося повернутися до порту на дванадцять годин. Я зійшов з пароплава й поїхав додому, гадаючи, яка це буде несподіванка для дружини. Сподівався, що вона, може, зрадіє, коли побачить мене так швидко. З цією думкою я звернув на нашу вулицю, і тут повз мене промчав кеб, де вона сиділа поруч із Ферберном; вони собі базікали й сміялись, і гадки не маючи, що я стою біля дороги й дивлюсь на них.

Правду вам кажу, слово даю, що з тієї хвилини я наче сам не свій був, і як згадаю — все це здається мені туманним сном. Останнім часом я багато пив, і це теж звело мене з глузду. В голові моїй і зараз наче молот стукотить, але того ранку в моїх вухах шуміла й гула справжнісінька Ніагара.

Я підскочив і побіг за кебом. У руці я мав важкий дубовий ціпок і одразу втратив розум; але поки я біг, то схитрував і трохи відстав, щоб бачити їх, але самому не попадати їм на очі. Невдовзі вони зупинилися біля вокзалу. Біля каси був великий натовп, тож я підійшов до них зовсім близько, але вони мене не бачили. Вони взяли квитки до Нью-Брайтона. Я також, тільки сів на три вагони далі. Коли ми приїхали, вони пішли

набережною, а я — десь за сотню ярдів позаду. Врешті я побачив, що вони беруть човен; день був дуже спекотний, і вони, звичайно, вирішили, що на воді буде прохолодніше.

Тепер їх немовби віддали мені в руки. Був легкий туман, і за кількасот ярдів нічого не було видно. Я теж найняв човен і поплив за ними. Я ледве бачив їх попереду, але вони йшли так само швидко, як і я, і від'їхали од берега, мабуть, на добру милю, перш ніж я наздогнав їх. Туман огортав нас, мов завіса, і всередині були ми троє. Боже мій, як я можу забути їхні обличчя, коли вони побачили, хто сидить у човні, що суне до них? Вона скрикнула з жаху. Він став лаятись, мов божевільний, і тикати в мене веслом: напевно, побачив у моїх очах смерть. Я відсахнувсь і розвалив йому ціпком голову, мов яйце. Її я, може, й помилував би, незважаючи на все своє шаленство, але вона обняла його й заплакала, гукаючи: "Алеку!". Я вдарив ще раз, і вона впала поруч із ним. Я був немов дикий звір, який зачув кров. Якби Сара була там, то, Богом присягаюся, вона пішла б за ними. Я витяг ніж і... добре, годі вже! Я несамовито радів, коли думав, що відчує Сара, побачивши, чого вона домоглася. Потім прив'язав обидва тіла до човна, виламав дошку й зачекав, поки вони потонули. Я був певен, що хазяїн човна гадатиме, що вони заблукали в тумані й їх понесло в море. Я повернувся на берег, приїхав на пароплав, і жодна душа не відала про те, що сталося. Вночі я приготував посилку для Сари, а наступного дня відіслав її з Белфаста.

Тепер ви знаєте про це всю правду. Можете повісити мене чи зробити зі мною, що захочете, але не зможете покарати так, як мене вже покарано. Варто мені заплющити очі, і я бачу ці два обличчя, що зирять на мене так, як зирили тоді, коли мій човен виплив з туману. Я вбив їх швидко, а вони вбивають мене поволі: ще одна ніч — і я або збожеволію, або помру. Ви не кинете мене до одиночки, сер? Благаю, не робіть цього, і хай з вами поведуться у ваш останній день так само, як ви зі мною тепер".

— Що ж це означає, Ватсоне? — похмуро спитав Холмс, поклавши на стіл папір. — Який сенс у цьому ланцюзі нещасть, насильства й жаху?

Адже має бути сенс — інакше вийде, що в нашому світі панує випадок, а це неможливо уявити собі. Тож який він, цей сенс? Ось велика, вічна загадка, на яку людський розум і досі не здатен відповісти.